

Sygn. akt: WA 7/15

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 13 lipca 2015 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Wiesław Błuś (przewodniczący)

SSN Jan Bogdan Rychlicki (sprawozdawca)

SSN Jerzy Steckiewicz

Protokolant : Anna Krawiec

przy udziale prokuratora Wojskowej Prokuratury Okręgowej ppłk. Tomasza Narłowskiego delegowanego do Naczelnej Prokuratury Wojskowej

w sprawie W. S. z wniosku R. S. o zadośćuczynienie, po rozpoznaniu w Izbie Wojskowej na rozprawie w dniu 13 lipca 2015 r., apelacji wniesionej przez pełnomocnika wnioskodawczyni od wyroku Wojskowego Sądu Okręgowego w P. z dnia 19 marca 2015 r.,

1. zmienia zaskarżony wyrok w ten sposób, że na podstawie art. 632 pkt 2 k.p.k., art. 620 k.p.k. w zw. z § 2 ust. 1 i 2, § 14 ust. 6 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 28 września 2002 r. w sprawie opłat za czynności adwokackie oraz ponoszenia przez Skarb Państwa kosztów nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej z urzędu (tekst jedn. Dz.U. z 2013 r., poz. 461 ze zm.) zasądza od Skarbu Państwa na rzecz wnioskodawczyni R. S. kwotę 120 zł (sto dwadzieścia) złotych tytułem zwrotu wydatków związanych z ustanowieniem pełnomocnika w postępowaniu

przed Wojskowym Sądem Okręgowym w P., a w pozostałym zakresie zaskarżony wyrok utrzymuje w mocy,

2. kosztami postępowania odwoławczego obciąża Skarb Państwa.

UZASADNIENIE

W dniu 1 sierpnia 2014 r. R. S., do Sądu Okręgowego w G., złożyła wniosek o zasądzenie na jej rzecz kwoty 250 000 zł tytułem zadośćuczynienia za doznaną krzywdę w następstwie niesłusznego aresztowania jej męża W. S. postanowieniami: Prokuratora Rejonowego w G. z dnia 17 grudnia 1983 r., oraz Sądu Marynarki Wojennej w G. z dnia 12 czerwca 1984 r.

Wojskowy Sąd Okręgowy w P., po ponownym rozpoznaniu sprawy wyrokiem z dnia 19 marca 2015 r., na podstawie art. 8 ust. 1, ust. 4 w zw. z art. 11 ust. 1, art. 13 ustawy z dnia 23 lutego 1991 r. o uznaniu za nieważne orzeczeń wydanych wobec osób represjonowanych za działalność na rzecz niepodległego bytu Państwa Polskiego (tekst jednolity Dz.U. z 2014 r., poz. 1851) zasądził od Skarbu Państwa – Departamentu Budżetowego Ministra Obrony Narodowej w Warszawie na rzecz wnioskodawczynie R. S. [...], kwotę 18 333,33 zł (osiemnaście tysięcy trzysta trzydzieści trzy złote i trzydzieści trzy grosze) tytułem zadośćuczynienia za doznaną krzywdę wynikłą z niesłusznego aresztowania jej męża W. S. postanowieniami Prokuratora Rejonowego w G. z dnia 17 grudnia 1983r. Sądu Marynarki Wojennej w G. z dnia 12 czerwca 1984r., wraz z ustawowymi odsetkami liczonymi od prawomocności orzeczenia, w razie zawinionej zwłoki w zapłacie, przy czym na poczet zasądzonego zadośćuczynienia zaliczył kwotę 8 333,33 zł (osiem tysięcy trzysta trzydzieści trzy złote i trzydzieści trzy grosze) zasądzoną wyrokiem z dnia 7 stycznia 2009r. Wojskowego Sądu Okręgowego w P., która została wypłacona w dniu 26 lutego 2009r., (pkt I). W pozostałej części wniosek oddalił (pkt II), a kosztami postępowania obciążył Skarb Państwa (pkt III).

Powyższy wyrok w części, tj. w pkt II i III oddalającym wniosek w części o zadośćuczynienie w wysokości 231.666,67 zł oraz nieuwzględniającym wniosku

o zasądzenie kosztów postępowania, zaskarżył pełnomocnik wnioskodawczynie R. S. Zaskarżonemu wyrokowi zarzucił naruszenie:

- „ 1) art. 7 i 424 k.p.k. oraz art. 233 § 1 k.p.c. przejawiające się w przekroczeniu granic swobodnej oceny dowodów i w następstwie tego dokonanie błędnych ustaleń faktycznych odnośnie braku związku przyczynowego pomiędzy nieleczoną w areszcie ciężką chorobą kardiologiczną W. S., a jego przedwczesną śmiercią w dniu 3 czerwca 1989r.,
- 2) art. 6 k.c. przez niewłaściwe zastosowanie,
- 3) art. 446 § 6 k.c. poprzez bezpodstawne pominięcie przy ustalaniu należnego zadośćuczynienia - niezależnie od krzywdy wyrządzonej W. S. - krzywdy jakiej doznała wnioskodawczynie wskutek bezpodstawnego pozbawienia wolności i związanej z tym śmiercią jej małżonka,
- 4) art. 445 § 2 k.c. przez rażące zaniżenie wysokości należnego wnioskodawczynie zadośćuczynienia będące następstwem pominięcia, względnie powierzchownego omówienia zaistniałych w sprawie faktów, w sytuacji gdy prawidłowe rozważenie wszystkich okoliczności sprawy dawało podstawy do ustalenia należnego wnioskodawczynie zadośćuczynienia w wysokości dochodzonej we wniosku,
- 5) prawa procesowego - art. 626 § 1 k.p.k. i art. 632 pkt 2 k.p.k. poprzez niezasądzenie od Skarbu Państwa na rzecz wnioskodawczynie kosztów zastępstwa procesowego według norm przepisanych”.

Autor apelacji wniósł o:

- „ 1. zmianę zaskarżonego wyroku w pkt II i III poprzez zasądzenie od Skarbu Państwa na rzecz wnioskodawczynie R. S. kwoty 231.666,67 zł. tytułem zadośćuczynienia za doznaną krzywdę wynikłą z niesłusznego aresztowania jej męża W. S. postanowieniami Prokuratora Rejonowego w G. z 17 grudnia 1983r., Sądu Marynarki Wojennej w G. z 12 czerwca 1984r. oraz związanego z tym jego zgonem wraz z ustawowymi odsetkami od uprawomocnienia się orzeczenia z jednoczesnym zasądzeniem kosztów zastępstwa procesowego za I instancję według norm przepisanych,
- ewentualnie o
2. uchylenie zaskarżonego wyroku w pkt II i III w całości i przekazanie sprawy Sądowi I instancji do ponownego rozpoznania”.

W toku rozprawy odwoławczej wnioskodawczyni R. S. popierała apelację, a prokurator postulował częściowe uwzględnienie apelacji, poprzez zasądzenie na rzecz wnioskodawczyni wydatków poniesionych w związku z udziałem w sprawie przed Sądem I instancji ustanowionego pełnomocnika w kwocie 120 zł, zaś w pozostałym zakresie wnosił o utrzymanie zaskarżonego wyroku w mocy.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje.

Zarzuty sformułowane w pkt 1-4 apelacji nie są zasadne.

Bezsporne jest, że w związku z niewątpliwie niesłusznym aresztowaniem oprócz odszkodowania przysługuje odpowiednie zadośćuczynienie (art. 552 § 1 k.p.k.). Zadośćuczynienie to obejmuje „szkodę niematerialną” pojmowaną jako negatywne przeżycia psychiczne osoby, wobec której zastosowano bezprawną represję karną, a wynikłą z niewątpliwie niesłusznego skazania, zatrzymania czy też tak jak w przedmiotowej sprawie – zastosowania tymczasowego aresztowania, (por. L.K. Paprzycki (w:) J. Grajewski, L.K. Paprzycki, S. Steinborn, Komentarz aktualizowany do art. 552 Kodeksu postępowania karnego, teza 11 do art. 552, Lex/el. 2015).

Wojskowy Sąd Okręgowy w P., jak wynika z uzasadnienia zaskarżonego wyroku, wszystkie występujące w sprawie okoliczności ocenił i nadał im właściwą rangę, co znalazło wyraz w wysokości kwoty zasądzzonego zadośćuczynienia, która - wbrew twierdzeniom apelacji - nie wskazuje, by w ocenie tych okoliczności naruszono zasady logicznego rozumowania oraz wskazań wiedzy i doświadczenia życiowego (art. 7 k.p.k.).

Wojskowy Sąd Okręgowy w P. prawidłowo ustalił i ocenił okoliczności zdarzenia związane z osobą W. S., zarówno przed zastosowaniem środka zapobiegawczego, w trakcie jego trwania oraz po jego uchyleniu, (leczenie się na schorzenia kardiologiczne, pobicie go przez współwięźnia) w tym jego sytuację rodzinną i zawodową.

Zasadnie jednak nie uznał związku przyczynowego pomiędzy zastosowaniem tymczasowego aresztowania, a jego zgonem, który nastąpił w dniu 3 czerwca 1989 r. Przypomnieć należało, że W. S., w związku z prowadzonym przeciwko niemu postępowaniem przygotowawczym, pozbawiony był wolności w warunkach zastosowania tymczasowego aresztowania w okresie od 17 grudnia

1983 r. do dnia 27 lipca 1984 r. Bezsporne jest też, że W. S. chorował na serce jeszcze przed zastosowaniem tymczasowego aresztowania. Przebywając w areszcie odmówił leczenia, a po uchyleniu środka zapobiegawczego pracował zawodowo na różnych stanowiskach. Jego śmierć nastąpiła po pięciu latach od uchylenia tymczasowego aresztowania. Zatem w tej części należało w pełni zaakceptować stanowisko Wojskowego Sądu Okręgowego w P.

Zdaniem Sądu Najwyższego lektura akt także nie pozostawiła wątpliwości, co do tego, że wnioskodawczyni nie przedstawiła w toku postępowania żadnego orzeczenia o niepełnosprawności zmarłego męża.

Sąd I instancji słusznie podkreślił, że dostarczenie orzeczenia o niepełnosprawności W. S. należało do wnioskodawczyni. Zgodnie bowiem z art. 6 k.c., obowiązek udowodnienia faktu spoczywa na osobie, która z tego faktu wywodzi skutki prawne. Zatem inny uczestnik postępowania nie był i nie mógł być obciążony ciężarem przeprowadzenia dowodu, w tym zakresie. Trafne są też wywody Sądu I instancji poczynione na s. 3 i 4 uzasadnienia zaskarżonego wyroku związane w szczególności z istotą zadośćuczynienia przez przyznanie art. 445 § 2 k.c. Sąd I instancji w tej części zaakcentował, że zadośćuczynienie to rekompensata za szkodę niemajątkową powstałą z powodu bezprawnych działań organów państwa. Wiąże się ona (szkoda niemajątkowa) nierozzerwalnie z ujemnymi przeżyciami psychicznymi osoby, wobec której zastosowano, np. tymczasowe aresztowanie, a w następstwie tego utratę dobrego imienia, stanowiska pracy, obawami o los rodziny itp. Niemniej jednak przy miarkowaniu kwoty zadośćuczynienia należy oznaczać ją współmiernie, stosownie do realiów społecznych i baczyć, ażeby z jednej strony kwota ta nie była rażąco niska, a z drugiej niewspółmiernie wygórowana. W ocenie Sądu Najwyższego zasądzona kwota zadośćuczynienia przysługująca osobom uprawnionym w wysokości 55 000 zł jest współmierna do rozmiaru krzywdy jaka *in concreto* spotkała R. S. W związku z tym brak było podstaw do zmiany zaskarżonego wyroku w tej części przez uwzględnienie wniosku o zasądzenie na jej rzecz żądanej kwoty. W związku z tym, że w tej sprawie o zadośćuczynienie uprawnione są trzy osoby (wdowa oraz M. S. i E. S.) Sąd pierwszej instancji słusznie zasądził na jej rzecz 1/3 tej kwoty, tj. 18 333,33 zł, zaliczając na jej poczet kwotę 8 333,33 zł zasądzoną wyrokiem Wojskowego Sądu

Okręgowego w P. z dnia 7 stycznia 2007 r., która to została wypłacona w dniu 26 lutego 2009 r.

Apelacja okazała się natomiast zasadna co do zarzutu określonego w pkt 5.

W toku postępowania przed Sądem I instancji pełnomocnik wnioskodawczyni wniósł o zasądzenie kosztów zastępstwa prawnego. Wniosek ten nie został uwzględniony, a Sąd pierwszej instancji swoje rozstrzygnięcie w tej kwestii oparł o treść art. 13 cyt. ustawy oraz o wyrok Sądu Najwyższego z dnia 12 października 1999 r. Art. 13 tej ustawy stanowi, że koszty postępowania ponosi Skarb Państwa, zaś teza cyt. wyroku Sądu Najwyższego brzmi, że „opłaty poniesione przez wnioskodawcę ubiegającego się o odszkodowanie za doznaną szkodę i zadośćuczynienie za krzywdę związaną z ustanowieniem przez niego pełnomocnika nie należą do kosztów postępowania w rozumieniu art. 13 cyt. ustawy, które ponosi Skarb Państwa”. W ocenie Sądu Najwyższego stanowisko Sądu pierwszej instancji jest błędne i wymagało zmiany zaskarżonego wyroku w tej części z powodów następujących.

Po pierwsze należało wskazać na nieaktualność orzeczenia Sądu Najwyższego będącego podstawą błędnej decyzji procesowej sądu meriti oraz zmianę reguł ponoszenia kosztów procesu, będącą konsekwencją wyroku Trybunału Konstytucyjnego z dnia 26 lipca 2006 r. (SK 21/04, Dz.U. Nr 141, poz. 1013), stwierdzającego niezgodność art. 632 pkt 2 k.p.k. z art. 2, art. 32 ust. 1 i art. 42 ust. 2 Konstytucji RP, tj. w zakresie ograniczającym możliwość przyznania osobie uniewinnionej w sprawie z oskarżenia publicznego zwrotu kosztów obrony z wyboru jedynie do „uzasadnionych wypadków”, co w efekcie doprowadziło do dostosowania brzmienia art. 632 pkt 2 k.p.k. do sentencji orzeczenia Trybunału (zob. ustawa z dnia 7 marca 2007 r. o zmianie ustawy - Kodeks postępowania karnego, Dz. U. Nr 80, poz. 539). Po drugie przed tym orzeczeniem Trybunału Konstytucyjnego w orzecznictwie prezentowano pogląd, że osobom dochodzącym odszkodowania na podstawie ustawy z dnia 23 lutego 1991 r. o uznaniu za nieważne orzeczeń wydanych wobec osób represjonowanych za działalność na rzecz niepodległego bytu Państwa Polskiego nie przysługuje zwrot kosztów z tytułu ustanowienia pełnomocnika z wyboru (zob. uchwała Sądu Najwyższego z dnia 20 listopada 1991 r., I KZP 30/91, OSNKW 1992, nr 3-4, poz. 23). Obecnie, po zmianie

art. 632 pkt 2 k.p.k., koszty obrońcy ustanowionego z wyboru w przypadku uniewinnienia w sprawach z oskarżenia publicznego ponosi Skarb Państwa. Analogicznie, uznanie zasadności roszczenia osoby represjonowanej za działalność na rzecz niepodległego bytu Państwa Polskiego, będące równoznaczne ze stwierdzeniem niezgodnego z prawem działania organu państwa i zrównujące w skutkach z uniewinnieniem, wywołuje także materialnoprawne skutki w zakresie kosztów, konsekwencją których jest obowiązek zwrotu przez Skarb Państwa wydatków zastępstwa adwokackiego z tytułu ustanowienia pełnomocnika z wyboru (por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 27 października 2011 r., IV KK 138/11, R-OSNKW 2011, Nr 1, poz. 1190; wyrok Sądu Najwyższego z dnia 30 września 2013 r., IV KK 159/13, Lex nr 1377174, wyrok Sądu Apelacyjnego w Białymstoku z dnia 29 maja 2008 r., II AKa 78/08, KZS 2008, Nr 11, poz. 86, postanowienie Sądu Apelacyjnego w Katowicach z dnia 17 marca 2010 r., II Akz 85/10, KZS 2010/6/87, Prok.i Pr. – wkł. 2010/12/38).

W tej sytuacji w częściowym uwzględnieniu apelacji należało zmienić zaskarżony wyrok i na podstawie art. 632 pkt 2 k.p.k., art. 620 k.p.k. w zw. z § 2 ust. 1 i 2, § 14 ust. 6 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 29 września 2002 r. w sprawie opłat za czynności adwokackie oraz ponoszenia przez Skarb Państwa kosztów nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej z urzędu (tekst jedn. Dz.U. z 2013 r., poz. 461 ze zm.) zasądzić od Skarbu Państwa na rzecz wnioskodawczyni R. S. kwotę 120 zł (sto dwadzieścia zł) tytułem zwrotu wydatków związanych z ustanowieniem pełnomocnika w postępowaniu przed Wojskowym Sądem Okręgowym w P., a w pozostałym zakresie zaskarżony wyrok utrzymać w mocy.